

De nordjyske kommuner er klar til at løfte opgaven med udtagning af landbrugsjorde

Et bredt flertal i folketinget vedtog i efteråret 2021 "Aftale om grøn omstilling af dansk landbrug", og der pågår for nuværende forhandlinger mellem stat, kommuner og øvrige aktører om den praktiske udmøntning af elementerne i denne aftale. Aftalen adresserer både landbrugets drivhusgasudledning og næringsstoffetabet til vandmiljøet. Et af aftalens virkemidler er en jordreform og udtagning af lavbundsarealer. Aftalen udmøntes gennem en række ordninger og planer, herunder "Forslag til vandområdeplanerne 2021-2027", der netop er i høring indtil 22. juni.

Målet om udtagning af 100.000 ha lavbundsjord på landsplan er en kæmpe opgave, men ikke urealistisk hvis vi i fællesskab løfter opgaven, og hvis udtagningsordningerne giver de rette rammer for en god og smidig proces i samspil med jordejerne. Kommunerne har en helt centrale rolle i planlægningen af det åbne land og skal sikre en helhedsplanlægning, der kan skabe varige løsninger for både klima, biodiversitet, natur og udvikle det fremtidige landbrugserhverv. I Nordjylland er kommunerne klar til at koordinere og udføre denne opgave i et konstruktivt samspil med øvrige aktører, herunder landbruget, udtagningskonsulenter, jordfordelingsplanlæggere og statslige styrelser.

Opgaven kræver erfaring og specialkompetencer. Det giver derfor mening at tage udgangspunkt i kendte løsningsmodeller fra en lignende opgave, nemlig udtagningen af lavbundsjord til reduktion af kvælstof i vandplanerne. Her har kommunerne i de seneste ti år opbygget en betydelig kapacitet. Der er endda en gennemprøvet administrativ struktur, der hjælper med at håndtere opgaven.

Vandoplandsstyregrupperne (VOS) er opbygget som kommunale fællesskaber. Limfjordsrådet er et eksempel på et kommunalt fællesskab. De 18 kommuner i Limfjordens opland fungerer som vandoplandsstyregruppe, der i fællesskab implementerer de nationale klima- og vandmiljøindsatser og generelt arbejder for "Limfjorden i balance". Limfjordskommunerne har i fællesskab i Limfjordsrådet opfyldt de nationalt fastsatte mål for Limfjorden i de forgangne to vandplanperioder og afsluttet, eller er i færd med at gennemføre, i alt ca. 9000 ha våd – eller lavbundsprojekter.

Det hidtidige arbejde har vist, at der er betydelig synergi mellem kommunernes øvrige opgaver og udtagning af lavbundsjord. Det gælder blandt andet forvaltningen af §3 natur, vandløb, tilladelser til minivådområder, samt den generelle planlægning i det åbne land. Det er væsentligt, at disse synergier bibeholdes, hvis udtagningen af lavbundsjord skal være smidig og effektiv.

De eksisterende vandoplandsstyregrupper bør udvides til at dække såvel vådområde- som lavbundsindsatsen, således at der gennemføres en koordineret planlægning og implementering. Det understøtter de ambitiøse, nationale mål, der matches af kommunernes store ambitioner i DK2020-klimaplanerne.

Resume

- Opgaven med udtagning af 100.000 ha lavbundsjord er en kæmpeopgave, der kræver erfaring og specialkompetencer
- Kommunerne har opbygget fællesskaber i Vandoplandsstyregrupper (VOS), der kan håndtere udtagning koordineret med landbrug og andre aktører
- VOS bør udvides til at dække både vådområde- og lavbundsindsatsen
- Det er kommunerne, der kan få kvalitet i opgaveløsningen, fordi de forvalter natur, vandløb og planlægning i det åbne land og fordi de er ansvarlige for klimatilpasning / DK2020-klimaplanerne

Kollektive virkemidler og udtagning af lavbundsjord

Et bredt flertal i folketinget vedtog i efteråret 2021 "Aftale om grøn omstilling af dansk landbrug", og der pågår for nuværende forhandlinger mellem stat, kommuner og øvrige aktører om den praktiske udmøntning af elementerne i denne aftale. Aftalen adresserer både landbrugets drivhusgasudledning og næringsstoffabet til vandmiljøet, og udmøntes gennem en række ordninger og planer, herunder "Forslag til vandområdeplanerne 2021-2027", der netop er sendt i høring.

To centrale temaer i landbrugsaftalen er udtagning af kulstofrig lavbundsjord og etablering af vådområder til reduktion af næringsstofbelastningen af vandmiljøet. Men hensyn til omstillingen mod et klimaneutralt samfund er udtagning af lavbundsjord et centralt element. Det er et samfundsøkonomisk billigt virkemiddel til reduktion af drivhusgasudledningen, og er samtidigt et af de eneste virkemidler til reduktion af landbrugets drivhusgasudledning, der kan implementeres uden behov for yderligere forskning og udvikling. Også vådområdeindsatsen er omkostningseffektiv og medfører veldokumenterede og varige og reduktioner i næringsstofudledningen. Udtagning af lavbundsjord og etablering af vådområder, kan desuden have en række positive sideeffekter som f.eks. forbedring af forholdene for biodiversitet og tilpasning til den øgede nedbør, der følger af de klimaforandringer vi ikke kan afbøde, ligesom begge typer områder reducerer drivhusgas- og næringsstofudledning.

Netop nu forhandles den praktiske organisering af de ordninger der skal danne rammen for lavbundsindsatsen og vådområdeindsatsen. Bl.a. er der d. 11. feb. 2022 afsat 125 mio. ekstra til landbrugets klimareduktioner – blandt andet ved at udtage landbrugsjord til natur, mens de ordninger der danner rammen om vådområdeindsatsen diskuteres i regi af vandplanerne. Målet om udtagning af 100.000 ha lavbundsjord på landsplan, er en kæmpe opgave, men ikke urealistisk hvis vi i fællesskab løfter opgaven, og hvis udtagningsordningerne giver de rigtige rammer for en god og smidig proces.

Kommunerne er allerede i gang.

Indsatsen for at udtage lavbundsjord er ikke ny. Helt tilbage i 2010 blev vådområdeindsatsen etableret og organiseret i en nationalt koordineret oplandsbaseret planlægning, som tager udgangspunkt i vandets naturlige vej fra mark til hav. Der blev nedsat fælleskommunale VandOplandsStyregrupper (VOS'er) i hvert af de 23 vandoplande, som siden har udarbejdet vandoplandsplaner (VOP'er), der sikrer, at de nationalt fastsatte reduktionsmål for vådområders reduktion af næringsstofførslerne til sø og hav kan opfyldes og siden er lavbundsprojekter kommet til med reduktion af klimagas udledning for øje. I de seneste ti år er der således opbygget en betydelig kapacitet i landets kommuner til at håndtere udtagning af jord og etablering af vådområder og lavbundsområder.

Vandsoplandsstyregrupperne er opbygget som mere eller mindre faste kommunale fællesskaber. Limfjordsrådet er et eksempel herpå. Limfjordsrådet er et kommunalt fællesskab mellem de 18 kommuner i Limfjordens opland, som fungerer som vandoplandsstyregruppe og som i fællesskab implementerer de nationale klima- og vandmiljøindsatser og generelt arbejder for "Limfjorden i balance". Limfjordsrådet består af politisk valgte medlemmer, men er understøttet af et sekretariat, der efter behov hjælper kommunerne med at realisere deres indsatser. Limfjordskommunerne har i fællesskab i Limfjordsrådet opfyldt de nationalt fastsatte mål for Limfjorden i de forgangne to vandplanperioder og afsluttet eller er i færd med at gennemføre i alt ca. 9000 ha våd- eller lavbundsprojekter.

Det hidtidige arbejde har desuden vist, at der er betydelig synergi mellem kommunernes øvrige opgaver og udtagning af lavbundsjord. Det gælder forvaltningen af §3 natur, vandløb, klimatilpasning, tilladelser til minivådområder, samt den generelle planlægning i det åbne land. Det er væsentligt, at disse synergier bibeholdes, hvis udtagningen af lavbundsjord skal være smidig og effektiv. Hensynet til fortsatte synergier mellem forvaltningsområder bør være et tungtvejende argument for, at lavbunds- og vådområdeindsatsen fortsat skal varetages af kommunerne. I Limfjordsoplandet har vi vist, at modellen virker, og at vi kan nå de mål der nationalt er opstillet nationalt gennem vandplanerne.

De erfaringer som kommunerne har opbygget gennem de sidste ti år skal udnyttes.

Kommunerne har således flere års erfaringer i at udtage landbrugsjord, men indsatsen skal gentænkes for at styrke synergi og sammenhæng for de kollektive virkemidler og udtagning af lavbundsjorder.

Danmarks Naturfredningsforening, KL og Landbrug & Fødevarer foreslår da også i fælles plan for udtagning af landbrugsjord "*Forslag til nyt setup for effektiv udtagning af landbrugsjord for at reducere CO2- og kvælstofudledning*" at tage udgangspunkt i kendte løsningsmodeller. Opgaven med udtagning af lavbundsjord kræver erfaring og specialkompetencer, og for at sikre en hurtig og omkostningseffektiv indsats er det vigtigt at udnytte de erfaringer og den store ekspertise, som er opbygget i kommunerne i de sidste ti år.

Hovedaktørerne i den forestående store opgave bør derfor være kommunerne, som i forvejen spiller en central rolle i udtagning af landbrugsjord. Kommunerne er tættest på de lodsejere, som ejer jorden og hans/hendes landbrugsorganisation og det er kommunerne, som har lang erfaring med at skabe løsninger i samarbejde med borgere og erhverv. De eksisterende vandoplandsstyregrupper bør udvides til at dække såvel vådområde- som lavbundsindsatsen, således at der gennemføres en koordineret planlægning og implementering, som vil understøtte de nationale mål. Det vil sikre en god koordinering mellem indsatser, og sikre at den ekspertise der er opbygget i kommunerne, ikke går tabt.

Udtagning af 100.000 ha lavbundsjord tager tid. Værktøjerne skal være til rådighed

At udtage store arealer er en kompleks opgave, der involverer mange parter og kræver tid, ikke mindst fordi det politisk er besluttet, at det skal være frivilligt for lodsejere at deltage. Derfor er det afgørende, at der er ejerskab og inddragelse i alle led, hvis indsatsen skal gennemføres så hurtigt som muligt.

Det er naturligvis en forudsætning, at den tilstrækkelige økonomi til lodsejerkompensation og til projekthåndtering er til rådighed, men det er lige så vigtigt at organiseringen fra stat til kommuner til

landboorganisationer og ud til den enkelte landmand er på plads og at relevante love og regler er tilpasset opgaven. Der udestår i dag en række problemer, som det vil være en forudsætning eller en stor fordel at få løst eller skabt klarhed over:

Problemer for lodsejeren:

- mulige begrænsninger for udvidelse af husdyrhold ved etablering af våd- og lavbundsområder
- konsekvenser af forbud mod sprøjtning på §3-arealer
- tilpassede kompensationsordninger der passer til lodsejernes behov
- ejendomsvurderingsloven – sikring af undtagelse, da små landbrug i dag risikerer at blive klassificeret som parcelhuse, hvis de går med i et våd- eller lavbundsprojekt
- anvendelse af og ejerskab til klimakreditter

Problemer kommunen:

- økonomiske konsekvenser af udvidet VOS /VOP-arbejde (flere virkemidler og flere aktører)
- manglende finansiering til afsøgning af nye projektområder, ansøgninger og kollektive opstartsmøder

Udtagning af lavbundsjord kan være nøglen til det bæredygtige landskab

Med et multifunktionelt fokus kan udtagning af lavbundsjord samtænkes med bl.a. biodiversitet, klimatilpasning, rent vandmiljø, friluftsliv og landdistriktsudvikling og skabe varige løsninger for både klima, biodiversitet og natur og tilmed skabe mulighed for at nytænke anvendelsen af vores åbne landarealer til gavn for borgere og turister.

Kommunerne arbejder med disse elementer til daglig og vil være det naturlige omdrejningspunkt i en helhedsorienteret opgaveløsning, der på en effektiv og samfundsøkonomisk måde imødekommer klima-, natur- og miljøudfordringerne. Den forestående opgave har potentialet til grundlæggende at ændre landskabet til et fremtidssikret fælles bedste.

Det er tidligere vurderet, at det samlede areal med kulstofrig lavbundsjord, der kan indgå i lavbundsprojekter, er større end 170.000 ha. Regeringen lægger i sit udspil til en grøn omstilling af landbruget op til, at der skal udtages eller braklægges mindst 88.500 ha lavbundsjord og randarealer inden 2030. Så det er en stor opgave der ligger foran os.

Kommunerne har tilsvarende store ambitioner på området og ser store potentialer i at opgaven løftes rigtigt. Her vil kommunernes DK2020-planer medvirke til, at de kommunale ambitioner bliver tydelige og struktureret. Vi vil derfor gerne sende et klart signal om, at kommunerne er klar til at koordinere og udføre denne opgave i et konstruktivt samspil med øvrige aktører, herunder landbruget, udtagningskonsulenter, jordfordelingsplanlæggere og statslige styrelser.